

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenāriji 2030

1. Ievads

Šeit piedāvātie Latvijas attīstības scenāriji ir viens no būtiskākajiem posmiem Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas 2030 (LIAS) izstrādē. Tie veidoti, pamatojoties uz iepriekšējos izstrādes posmos apkopotajām idejām un gūtajiem secinājumiem. Tādējādi šis ziņojums ir loģisks nākamais solis stratēģijas izstrādes procesu ķēdē: „pamatziņojums - prāta vētras - dilemmas un dilemmu koki - publiskie forumi un tematiskie semināri - četri attīstības scenāriji – stratēģijas projekts”.

Stratēģijas izstrādes process aizsākās ar Pamatziņojuma izstrādi, kurš iezīmēja stratēģijas veidošanas virzienus un uzstādīja tēmas un jautājumus, kas būtu jāuzrunā gala dokumentā. Tā mērķis bija kalpot par tā saucamo ‘Zaļo grāmatu’ (*Green paper*), proti, diskusiju tipa ziņojumu, kas publiskots, lai veicinātu debati un uzsāktu konsultāciju procesu par Pamatziņojumā uzstādītajiem jautājumiem. Pamatziņojumā identificētā problemātika tika paplašināta un padziļināta četros analītiskajos ziņojumos. Pamatziņojuma un analītisko ziņojumu identificētās un analizētās tēmas tika apspriestas deviņās prāta vētrās, kuru gaitā tika noformulētas divdesmit stratēģiskās dilemmas. Stratēģiskās dilemmas tika analizētas piecos publiskajos forumos un sešos tematiskajos semināros un šī procesa rezultātā tās tika savstarpēji sasaistītas dilemmu kokos. Dilemmu koki tika izmantoti kā pamats šajā ziņojumā piedāvāto attīstības scenāriju formulējumam.

Šī ziņojuma mērķis ir piedāvāt četras alternatīvas ilgtspējīgas attīstības idejas, kuras katra iezīmē atšķirīgu attīstības ceļu un ieskicē atšķirīgu pārvaldības, uzņēmējdarbības un ekonomikas, sabiedrības un izglītības modeli.

2. Globālais konteksts – iespējas un izaicinājumi

Eiropa un sabiedrības novecošanās

Eiropas valstīs iedzīvotāju mirstība pārsniedz dzimstību, kā rezultātā iedzīvotāju skaits nepārtraukti samazinās un vidējais vecums pieaug. Ja imigrantu plūsma uz Eiropu strauji nepieaug, no 2005. līdz 2030. gadam Eiropas iedzīvotāju skaits samazināsies par vairāk nekā 24 miljoniem iedzīvotāju, bet ekonomiski aktīvo (no 15 līdz 65 gadiem) – par 52 miljoniem. Izdevīgs iepriekšējo paaudžu attiecību sadalījums (ekonomiski aktīvie iedzīvotāji pret citiem) nodrošināja Eiropas straujo ekonomikas izaugsmi pēc 2. pasaules kara. Šobrīd vidējais Eiropas valstu iedzīvotājs ir ievērojami vecāks nekā Āzijas un Āfrikas iedzīvotājs, un ir paredzams, ka nākotnē šī atšķirība pieaugs. Piemēram, 2005. gadā ES valstīs gada laikā piedzima tikpat daudz bērnu, cik Indijā sešās dienās.

Arī Latvijā iedzīvotāju skaits turpina kristies, turklāt Latvija atrodas vienā no visstraujāk novecojošiem Eiropas reģioniem. Pēc demogrāfu aprēķiniem, no 2005. līdz 2030. gadam Latvijas iedzīvotāju skaits samazināsies par 12,6%, un vidējais vecums palielināsies. 2000.gadā vecāks par 65 gadiem bija katrs septītais Latvijas iedzīvotājs, 2030.gadā – katrs piektais.

Tiek prognozēts, ka Eiropas valstu nespēja pārvarēt iedzīvotāju skaita samazināšanos un iedzīvotāju novecošanos izraisīs Eiropas ekonomikas lejupslīdi. Tā kā Eiropā nākamajām paaudzēm lielākā daļa ienākumu būs jāatdod vecākajām paaudzēm, kopējie sociālie izdevumi gan ES, gan Latvijā pieaugs, bet brīvie līdzekļi patēriņam samazināsies. Pēc demogrāfu prognozēm 2030. gadā apmēram 57% Latvijas iedzīvotāju būs ārpus ekonomiski aktīvā vecuma, tātad sociāli atkarīgi no pārējiem. Salīdzinājumam – šodien tādi ir tikai 45%. Tas nozīmē, ka Latvijai ir jādomā, kā nākotnē palielināt ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvaru, vai nu attīstot mūžizglītības programmas un nodrošinot, ka ekonomiski aktīvais periods katra cilvēka dzīvē ir pēc iespējas ilgāks, vai veicinot ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvara pieaugumu ar imigrācijas palīdzību, vai kā citādi veicinot sabiedrības demogrāfisko ilgtspējību.

Globalizācija un Āzija

Arvien vairāk valstis un pilsētas integrējas starptautiskās plūsmās – informācijas, tehnoloģiju, kapitāla, preču un darba spēka – veidojot globālo ekonomiku, kuras apjomi arvien pieaug. Prognozes liecina, ka globālā ekonomika, kā arī valstu un pilsētu ekonomikas savstarpējā sasaistītība turpinās pieaugt. Savstarpējā sasaistītība ne tikai palielina nacionālo ekonomiku ievainojamību pret dažādām krīzēm citās pasaules vietās, bet arī sniedz jaunas izaugsmes iespējas. Latvijas attīstība lielā mērā būs atkarīga no vietējo uzņēmumu un cilvēkkapitāla starptautiskās konkurētspējas. Tas attiecas ne tikai uz Latvijas uzņēmumu konkurenci par noieta tirgu, bet arī, piemēram, uz izglītības iestāžu konkurenci par studentiem. Neizbēgama Latvijas integrācija globālajās plūsmās nozīmē, ka Latvijas izglītības iestādēm, īpaši augstskolām un universitātēm, būs jākonkurē ne tik daudz savā starpā kā ar citām Eiropas un pat pasaules universitātēm un augstskolām.

Arvien pieaugošajos globalizācijas apstākļos Āzija ir kļuvusi par vislielāko ieguvēju, tās izaugsmes tempi ir gandrīz piecas reizes lielāki salīdzinājumā ar Eiropu. Eiropas Patentu birojs paredz, ka 2050. gadā Indijas un Ķīnas iekšzemes kopprodukts būs par 30% lielāks nekā Eiropai un ASV kopā. Nākotnē pasaules ģeopolitikā dominēs Āzijas valstis. Gan ES, gan Indija un Ķīna savu konkurētspēju saista ar zināšanu ekonomiku, kurā liela loma ir atvēlēta dabas zinātnēm un tehnoloģijām. Tomēr prognozes liecina, ka līdz 2020. gadam arī nākotnes tehnoloģijas (nano, bio- un informācijas tehnoloģiju konverģence) Ķīna un Indija būs spējīgas ieviest ātrāk nekā Austrumeiropa, arī Latvija.

Migrācija un dzīves veidu konflikti

Pieaug to imigrantu skaits (lielākoties Ziemeļāfrikas un Tuvo Austrumu iedzīvotāji), kuri dodas labākas dzīves meklējumos uz Eiropu, tomēr to skaits ir nepietiekams, lai mazinātu sabiedrības novecošanās problēmas. Arvien vairāk pieaug starptautiskā konkurence par talantīgiem jeb augsti kvalificētiem migrantiem, kuri mūsdienu ekonomikā ir būtisks pilsētu un valstu konkurētspējas pamats. Piemēram, ASV 20. gs. 90. gados ieviesa atvērtāku imigrācijas politiku nekā Eiropa cilvēkiem ar augstām profesionālām prasmēm, un turp devās daudz talantīgu imigrantu, kuri radīja veiksmīgus, inovatīvus, globāli orientētus uzņēmumus (piemēram, Google). Savukārt, Latvijā 2004. un 2005. gadā augstāko izglītību ieguva 49 976 iedzīvotāji, no kuriem strādāt uz citām valstīm devās 8 800 jeb 18%. Latvija, tātad, šobrīd nevis piesaista „talantus” no ārpuses, bet gan kalpo kā smadzeņu „donors”.

Būtisks ārvalstu darbaspēka piesaistes priekšnosacījums ir sabiedrības atvērtība un tolerance pret citām kultūrām un dzīvesveidiem. Kopenhāgena, Londona, Amsterdama un citas pilsētas, kurās izveidojušās lielas imigrantu kopienas, nereti sastopas ar konfliktiem starp imigrantu kopienām un

citām iedzīvotāju grupām. Pētījumi liecina, ka Latvijas sabiedrība nav atvērta imigrantiem, jo 66% iedzīvotāju vēlas, lai kaukāzieši, ķīnieši, āfrikāņi un kurdi netiktu ielaisti valstī vispār vai arī iebrauktu tikai īslaicīgi. Tomēr, ja pieaugs imigrācijas tempi Latvijā, tad arvien svarīgāka loma būs sabiedrības spējām pieņemt atšķirīgu sociālo grupu dzīves veidu, lai veidotu saliedētu sabiedrību.

Klimata izmaiņas

Kopš 1990. gada pasaulē ir bijušas 10 no pēdējo pagājušā gadsimta karstākajām vasarām. Arvien pieaug liela sausuma periodi, karstuma svēlmes, spēcīgas vētras, ugunsgrēki, kā arī plūdi. Klimata izmaiņu izraisītās sekas rada arvien lielāku dabas postījumos cietušo skaitu. Piemēram, laika posmā no 2000. līdz 2004. gadam pasaulē ar laika apstākļiem saistītajos dabas postījumos cieta 1,519 miljardi iedzīvotāju, kas ir par 9,6% vairāk nekā 20. gs. 80. gados. Pieaug arī pasaules ekonomikas izmaksas, ko rada biežāki un bargāki ar laika apstākļiem saistītie dabas postījumi. Tikai 2005. gadā vien šādas izmaksas veidoja ap 180 miljardiem ASV dolāru un gandrīz sasniedza kopējās 20. gs. 80. gadu izmaksas. Lai gan klimata izmaiņu sekas visvairāk skārušas Āzijas un ASV iedzīvotājus, tās arvien vairāk izjūt arī Eiropas iedzīvotāji. Eiropā turpina pieaugt plūdu un sniega vētru skaits un tās kļūst postošākas.

Arī nākotnes prognozes attiecībā uz klimata izmaiņām ir pesimistiskas, t.i., ja turpināsies līdzšinējie oglekļa dioksīda (CO₂) (77% no gaisa piesāņojuma) ieplūdes un uzkrāšanās pieauguma tempi atmosfērā, tad šajā gadsimtā gaisa temperatūra var pieaugt par 5,8 celsija grādiem, kas ir 10 reizes vairāk nekā iepriekšējā gadsimtā. Šādas dramatiskas (vai krasas) izmaiņas var radīt ļoti strauju, ar laika apstākļiem saistītu dabas postījumu skaita pieaugumu, kā rezultātā katastrofāli pieaugs bojāgājušo un cietušo skaits, turklāt klimata izmaiņu radīto seku izmaksas pieaugs līdz pat 20% gadā no pasaules IKP.

3. Scenāriju metode un tās pielietojums stratēģiskajā plānošanā

Ilgspējīgas attīstības stratēģijas veidošanai tika izmantota scenāriju pieeja. Metodes pamatlicējs Hermanis Kāns (*Herman Khan*) 1967.gadā piedāvāja vairākus nākotnes scenārijus, lai liktu cilvēkiem padomāt par to, ko viņi pieņēma par neiedomājamu – kas notiktu, ja pasaulē sāktos atomkarš. Viņš uzsvēra, ka stratēģiskās domāšanas pamatā ir spēja domāt par neiedomājamo jeb paplašināt savas domāšanas horizontu.¹ (Kleiner, 1999). Septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados Kāna idejas tālāk attīstīja korporācijas *Royal Dutch/Shell* stratēģi ar Pjēru Vaku (*Pierre Wack*) priekšgalā. Šodien scenārijus plaši izmanto ne vien biznesa pasaulē, bet arī pilsētu, valstu un starptautisko organizāciju stratēģiju izstrādē.

Lai izskaidrotu scenāriju veidošanas metodes specifiku un priekšrocības, to parasti salīdzina ar otru populārāko nākotnes plānošanas metodi – prognozēšanu (*forecasting*). Būtiskākā atšķirība starp abām metodēm ir izpratnē par to, kas ir nākotne. Veidojot prognozes, tiek pieņemts, ka pastāv viena nākotne. Prognozes mērķis ir, izmantojot pagātnes un tagadnes datus, pēc iespējas precīzāk paredzēt, kāda būs nākotne un, izejot no tā, savlaicīgi izvēlēties attiecīgu rīcības plānu. Tādējādi tiek pieņemts, ka nākotne ir jau samērā noteikta un mums atliek tai pēc iespējas efektīvāk piemēroties. Tas, ka mums nav pieejama pilnīga informācija par nākotni, tiek uztverts kā būtiskākais plānošanas trūkums. Pretēji prognozēšanai, scenāriju metode uztver nākotnes nenoteiktību nevis kā trūkumu, bet gan kā priekšrocību. Tieši nākotnes nenoteiktība ir tas, kas

¹ Kliener, Art (2000) "Doing scenarios – scenarios can help predict the future", BNET.com.

pieļauj mūsu rīcības brīvību veidot tādu nākotni, kādu mēs vēlamies. Ja mums būtu pieejama pilnīga informācija par to, kāda būs nākotne, tad zustu pamats jebkādai mērķtiecīgai rīcībai. Nākotne nav paredzama, tāpēc šodienā pastāv vairākas iespējamās nākotnes.² Scenāriji ir stāsti par iespējamām nākotnēm. Scenāriju mērķis nav prognozēt, kā būs, bet drīzāk ieskicēt nākotnes attīstības robežas. Tie ir būvēti, analizējot sociālo, politisko, ekonomisko un vides procesu kopsakarības. Labi uzrakstīti scenāriji izaicina lasītāja pieņēmumus un paplašina iztēles robežas. Vienlīdz būtiska scenāriju metodes priekšrocība ir tā, ka, formulējot nevis vienu, bet vairākus skatījumus, scenāriji var kalpot par pamatu diskusijai par vēlamo un iespējamo attīstību un rada platformu, uz kuras veidot sociālo vienošanos par kopīgu nākotnes redzējumu.

Kīss Vanderheidens (*Kees van der Heijden*) izšķir vairākus scenāriju veidus – uz noteiktu mērķi orientētos scenārijus (piemēram, kādi ir veidi, lai pārspētu mūsu galveno konkurentu vai attīrītu piesārņotu upi?), krīzes scenārijus (piemēram, kā mazie grāmatu tirgotāji var sacensties ar amazon.com?) un uz izpēti un vienošanos orientēti scenāriji (piemēram, kādas ir noteiktas organizācijas vai valsts nākotnes attīstības iespējas?). Uz izpēti un vienošanos orientēti scenāriji tiek veidoti gadījumos, kad nākotnes attīstība ir atkarīga no liela skaita sociālo aģentu un kad attīstības faktoru savstarpējās sakarības ir sarežģītas un grūti saprotamas. Šajā stratēģijā scenāriji tiek izmantoti, lai nosacīti veidotu sabiedrības vienošanos par vēlamo un iespējamo Latvijas valsts nākotni.

Savukārt, šā scenāriju veida ietvaros var nošķirt divas scenāriju veidošanas pieejas. Pirmā ir vēlamo-nevēlamo scenāriju pieeja un otrā ir kontrast-scenāriju pieeja. Pirmajā gadījumā tiek iezīmēta pesimistiska un optimistiska nākotnes attīstība un reālais skatījums veidojas kā kombinācija starp pesimistisko un optimistisko. Piemēram, nesen tapušais Pasaules ekonomikas foruma (*World Economic Forum*) radītais Krievijas attīstības redzējums ir tipisks vēlamo-nevēlamo scenāriju piemērs³. Sākotnēji tika identificētas pāris galvenās attīstības asis jeb kritiskās izvēles, no kurām būtiski atkarīgs nākotnes redzējums: 1) Vai Krievija spēs izveidot leģitīmu un efektīvu valsts pārvaldi?; 2) Un vai Krievija spēs diversificēt ekonomiku, ņemot vērā tai pieejamos energoresursus?. Izejot no šiem diviem jautājumiem, tika izveidoti trīs scenāriji. Pirmais, „Naftas Lāsta” jeb pesimistiskais scenārijs paredz, ka Krievija turpinās konservatīvi paļauties uz dabas resursu rezervēm, ignorējot nepieciešamās institucionālās reformas. Otrais, „Ilgā Ceļa” scenārijs jeb jauktais scenārijs paredz, ka vidēji konservatīva valdība iegulda energo infrastruktūrā. Trešais, „Atdzimšanas” jeb pozitīvais scenārijs paredz ievērojamas institucionālās reformas, kuru rezultātā uzlabojas ekonomiskie, sociālie un politiskie apstākļi Krievijā.

Atšķirībā no vēlamo-nevēlamo scenāriju pieejas kontrast-scenāriju gadījumā tiek izveidotas vairākas vienlīdz iespējamās un vēlamās nākotnes. Piemēram, Singapūras valsts pārvalde kopš 1995.gada periodiski veido valsts attīstības scenārijus. 2005.gadā, skatoties uz 2020.gadu, Singapūras valsts pārvaldes administrācija iezīmēja trīs atšķirīgus redzējumus: 1) „Globālā Sabiedrība” – scenārijs, kurā globālā vide ir samērā sabalansēta, Singapūra konkurē ar citām valstīm par globālās ekonomikas centra statusu, pieaug starptautiskais spiediens ieviest sociālās garantijas un talantīgie singapūrieši sevi uzskata par globālās pasaules pilsoņiem; 2) „Augšā-Lejā” - scenārijs, kurā globālā vide ir nestabila un notiek nemitīgas sadursmes starp Islama un Rietumu civilizācijām, ASV un Ķīna konkurē par pasaules ietekmi un Āzijas valstis nav vienotas un pieslejas vienai vai otrai pusei, Singapūrā ir stipras vietējās kopienas, bet vietējie talanti izbrauc strādāt uz citām valstīm; 3) „Āzijas Apskāviens” – scenārijs, kurā Ķīna un Indija ir kļuvušas par būtiskākajiem

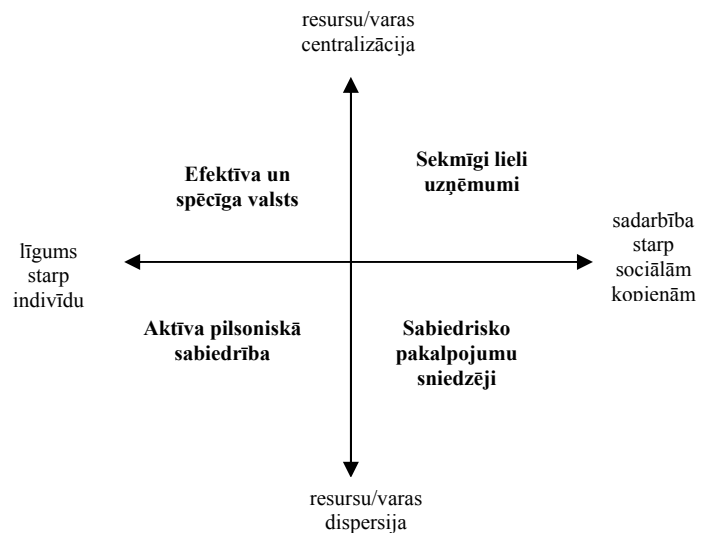
² Tibbs, Hardin (2000) „Making the Future Visible: Psychology, Scenarios, and Strategy”, Global Business Network (March 2000).

³ Russia and the World: Scenarios to 2025 (2006), World Economic Forum, www.weforum.com.

globālās ekonomikas spēlētājiem un Singapūra piesienas šai aliansei, saasinās sociālā nevienlīdzība un šķirtnes starp vecajiem un jaunajiem, vietējiem un ārzemniekiem, Āzijas talanti nodrošina Singapūras konkurētspēju.⁴ Katram no šiem scenārijiem ir savas labās un sliktās puses. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam scenāriju veidošanā arī tika izmantota kontrast-scenāriju pieeja, mēģinot ieskicēt četras vienlīdz iespējamās nākotnes attīstības versijas un izvērtēt ar tām saistītos ieguvumus un izmaksas.

4. Četri attīstības scenāriji

Kā būtiskākās attīstības asis tematiskajos semināros un sabiedriskajos forumos tika izvirzīti divi kritēriji: resursu centralizācijas pakāpe, kur no vienas puses resursi tiek centralizēti, bet no otras - izkliedēti, un sociālā līguma slēdzējpusēs, kur no vienas puses tiek slēgta vienošanās starp indivīdu un valsti, bet otras - vienošanās starp sociālajām kopienām jeb grupām. Balstoties uz šīm divām attīstības asīm, tika izvirzītas četras alternatīvas ilgtspējīgas attīstības idejas, kuras iezīmē atšķirīgu attīstības ceļu un ieskicē atšķirīgu valsts pārvaldes, ekonomikas un izglītības modeli – Stipra un efektīva valsts pārvalde, Lielu sekmīgi uzņēmumi, Aktīva pilsoniskā sabiedrība, Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji.



⁴ National Scenarios for 2025 (2005), Public Service Division of Singapore, www.psd.gov.sg.

Scenārijs A: Stipra un efektīva valsts pārvalde – Inovāciju Centrs. „Latvija kā Singapūra”.

2030.gada 1.janvāra
„Latvijas Laikraksta”
pirmajā lapā

„Rīgas augstskolas profesore Elīna Kolodinska iegūst Nobela prēmiju ķīmijā”
„Valsts policija apspiež skolnieku protesta akciju pret lēmumu mācības sākt 15.augustā – 10 ievainotie, 3 mirušie”

Pārvaldība

Augsti nodokļi. Centralizēta sistēma. Plānveidīga, valsts pārvaldes vadīta attīstība. Ar politiku nodarbojas tikai profesionāļi. Valsts pārvaldē strādā eksperti. Liels birokrātiskais aparāts. Teorija – galvenais politikas veidošanas instruments. Valsts nodrošināta labklājība visiem pilsoņiem. Filozofija: Es maksāju nodokļus un valsts par mani gādā.

Valsts pārvalde ir viens no būtiskākajiem attīstības virzītājiem. Valsts resursi tiek sadalīti centralizēti un vairums jautājumu tiek izlemti nacionālajā līmenī. Valsts uzņemas pilnīgu atbildību ne tikai par visu pilsoņu labklājību, bet arī par dažādu problēmu risināšanu, tai skaitā par globālā klimata izmaiņām. Galvenās politikas veidošanas institūcijas ir nozaru ministrijas, kurās tiek iesaistīti profesionāli attiecīgās nozares ierēdņi. Politikas plānošanas pārraudzībai tiek izveidota Plānošanas ministrija, kas izstrādā savstarpēji integrētas un detalizētas stratēģijas un plānus. Birokrātiskais aparāts ir liels, bet, pateicoties konkurētspējīgam atalgojumam un sociālajām garantijām, ir spējīgs piesaistīt kvalificētus speciālistus. Ar politiku nodarbojas galvenokārt profesionāli politiķi un birokrāti. Sabiedriskās organizācijas politikas veidošanā iesaistās vienīgi krīzes gadījumos, lai izgaismotu valsts pārvaldes ekspertu pieļautās plānošanas kļūdas. Politikas implementācija tiek nodrošināta ar efektīvu ekonomisko sankciju sistēmu un pārdomātām publisko attiecību kampaņām. Izglītības ministrija un Kultūras ministrija veido kultūrpolitiku, kuras mērķis ir nodrošināt vērtību un prakšu vienotību. Deviantās sociālās grupas (etniskās, reliģiskās, lingvistiskās, dzimuma) atrodas Integrācijas ministrijas pārvaldībā, kuras uzdevums ir tuvināt šīs kultūras vienotajai latviešu kultūrai.

Uzņēmējdarbība un ekonomika

Uz talantiem un izcilību orientēta konkurētspēja. Valsts atbalsts zinātniskajām inovācijām. Specializācija kādā šaurā attīstības nozarē, piemēram augstajās tehnoloģijās. Uzsvars uz jauno produktu prototipu radīšanu. Filozofija: Ekonomiskās attīstības pamatā ir tehnoloģiju attīstība.

Ekonomikas galvenais dzinulis ir augsto tehnoloģiju attīstība. Jau piecpadsmit gadus valsts mērķtiecīgi investē atsevišķās perspektīvās augsto tehnoloģiju nozarēs, īpaši atbalstot pētniecību un inovatīvu produktu prototipu izstrādi. Tiek izveidotas vairākas zinātniskās pētniecības laboratorijas, kuras, lai efektīvāk sadarbotos savā starpā, pārceļas uz Lēdmani, kur pamazām izveidojas viens no labākajiem inovatīvo biotehnoloģiju un radiācijas ķīmijas pētniecības centriem Eiropā. Vairākas ārvalstu kompānijas, kas specializējas biotehnoloģijās, Lēdmanē izveido savas izpētes un attīstības laboratorijas, kurās Latvijas un ārvalstu speciālisti rada jaunu produktu un pakalpojumu prototipus. Pētniecības uzņēmumu koncentrācija veicina Latvijas ekonomisko izaugsmi. No vienas puses, veidojas tirgus uzņēmumi, kuri apkalpo pētniecības centros strādājošos. No otras puses, pētniecības centru radītās tehnoloģijas un zināšanas pārņem uzņēmumi, kas nav tieši saistīti ar biotehnoloģijām un radiācijas ķīmiju, tādējādi atkārtot Somijas

attīstības ceļu divdesmitā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā, kad tolaik inovatīvās informācijas tehnoloģijas uzņēmumu radītos risinājumus veiksmīgi izmantoja somu metālapstrādes uzņēmumi.

Cilvēks un sabiedrība

Izglītībā uzsvars uz zināšanām. Izglītības sistēmas mērķis – pēc iespējas agrāk identificēt un attīstīt talantus. Viens augsta ranga pētniecības centrs. Filozofija: Cilvēks, kas ir lojāls valstij un speciālists savā nozarē.

Vidējais Latvijas iedzīvotājs vairumā dzīves sfēru uzticas speciālistu viedoklim un paļaujas uz valsts iestāžu kompetenci. Ģimene, radnieki un draugi tiek minimāli izmantoti ikdienas problēmu risināšanā. Bērnus audzina bērnudārza un pamatskolu pedagogi, par vecākiem cilvēkiem rūpējas profesionāli sociālās aprūpes darbinieki, par sabiedrisko kārtību gādā valsts policija. Pateicoties veiksmīgai izglītības un kultūras politikai, pastāv samērā liela vienprātība par galvenajām vērtībām un pareizajām praksēm. Etniskā, reliģiskā un dzīvesstila daudzveidība tiek mērķtiecīgi mazināta, lai nodrošinātu saliedētu un vienotu sabiedrību.

Izglītības sistēmā dominē ideoloģija: „mazs skaits talantu var radīt lielas nebijušas iespējas visai sabiedrībai“. Viens no pamatskolu un vidusskolu būtiskākajiem uzdevumiem ir pēc iespējas agrāk atlasīt spējīgākos skolēnus un veicināt viņu izaugsmi. Mūžizglītība netiek uzskatīta par prioritāru. Sabiedrības novecošanās problēma tiek risināta nevis palielinot ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu, bet gan investējot pašu talantīgāko iedzīvotāju produktivitātē. Izglītības kvalitāte tiek nodrošināta ar valsts izglītības standartu palīdzību, kuru ieviešanu praksē nodrošina Izglītības standartu inspekcija. Augstākās izglītības iestādes piedāvā valsts mērogā kvalitatīvu augstāko izglītību, tomēr kvalitātes ziņā nespēj konkurēt ar Eiropas labākajām universitātēm, jo nespēj piesaistīt pietiekamu skaitu augsti kvalificētu pasniedzēju un ieinteresētu studentu. Uzņēmums ir Lēdmanes universitāte, kas izveidojusies uz Lēdmanes zinātniski pētniecisko centru apvienības bāzes. Tā sagatavo starptautiski atzītus talantus biotehnoloģijā un ķīmijā, kā arī piesaista pasniedzējus un studentus no daudzām Eiropas, Krievijas un Āzijas valstīm. Pateicoties universitātei, pētniecības centriem un tos apkalpojošiem uzņēmumiem, Lēdmane attīstās ne tikai kā vieta, kur strādāt, bet arī kā vieta, kur dzīvot.

Priekšnosacījumi, riski un sociālās izmaksas

Priekšnosacījumi – efektīva un profesionāla valsts pārvalde un sabiedrības uzticība valstij. Sociālās izmaksas – individuālās brīvības upurēšana efektivitātes un stabilitātes vārdā. Riski - sociālā noslāņošanās uz izglītības pamata; urbanizācijas problēmas Rīgā.

Varas un resursu centralizācija nenoliedzami nozīmē ierobežotu individuālo brīvību. Šis scenārijs paredz, ka katrs Latvijas iedzīvotājs lielu savu resursu daļu nodod speciālistu rīcībā un ļauj speciālistiem šos resursus centralizēti sadalīt. Šāds scenārijs prasa uzskatu un dzīvesveidu dažādības upurēšanu kontrolētas un iespējami straujas attīstības labā.

Lai resursu un varas centralizācija būtu ilgspējīga, ir nepieciešama efektīva valsts pārvalde un sabiedrība, kura tic šai efektivitātei. Uzticēšanās un efektivitāte šeit ir savstarpēji saistīti. Ja valsts pārvalde nespēj efektīvi apsaimniekot tai uzticētos resursus, tā neizbēgami zaudē sabiedrības uzticību. Ja sabiedrība neuzticas valsts pārvaldei, iedzīvotāji un uzņēmēji mēģina izvairīties no nodokļu maksāšanas jeb ietekmēt speciālistu lēmumus korupcijas ceļā. Rezultātā valsts nespēj ievākt nepieciešamos resursus valsts politikas īstenošanai un nespēj pieņemt objektīvi labākos lēmumus, kas noved pie vēl neefektīvākas valsts politikas.

Izglītības sistēma, kuras mērķis ir attīstīt izcilību, neizbēgami kalpo par sociālās noslāņošanās mehānismu, t.i. mehānismu, ar kura palīdzību sabiedrība tiek sadalīta hierarhiskos sociālajos slāņos. Lai savlaicīgi identificētu potenciālos talantus, jau pamatskolā bērni tiek klasificēti spējīgos un mazāk spējīgos, un turpmākajā izglītības procesā spējīgie saņem lielāku resursu daļu, kā mazāk spējīgie. Tādējādi bērnam, kurš tiek klasificēts kā mazāk spējīgs, kļūst arvien grūtāk un grūtāk iekļūt spējīgo kategorijā.

Scenārijs C: Sekmīgi lielle uzņēmumi. „Latvija kā Itālija”

*2030.gada 1.janvāra
„Latvijas Laikraksta”
pirmajā lapā*

*„Air Baltic 15,000 darbinieki tiek pie divdesmit piektā bērnodārza”
„Finansu magnāta suņi saploso jau trešo bezpajumtnieku”*

Uzņēmējdarbība un ekonomika

Iedzīvotāju labklājība atkarīga no piederības ekonomiskam grupējumam. Uzņēmumi nodrošina pensiju fondus, bērnodārzus, skolas, kultūras iestādes utt. Uz vietējiem un ārvalstu lielajiem uzņēmumiem orientēta konkurētspēja.

Latvijas ekonomiskās izaugsmes pamatā ir lieli nacionālie uzņēmumi – Valmieras Stikla šķiedras rūpnīca, Liepājas Metalurģis, Livonijas piena kombināts, Latvijas Finieris, Air Baltic u.c., – kas, pateicoties valsts atbalstam, spēj konkurēt arī ārvalstu tirgos. Vienlaikus valsts piesaista ārvalstu starptautiskās korporācijas, piedāvājot nodokļu atlaides un nodrošinot infrastruktūras priekšrocības. Tāpēc Latvijā savas ražotnes izvieto arī atsevišķas starptautiskās korporācijas – Ryan Air, Nokia, IBM u.c. Nacionālie uzņēmumi un globālo korporāciju filiāles nodrošina stabilas darbavietas lielākajai daļai Latvijas iedzīvotāju un ievieš zemas un vidējas kvalifikācijas darbaspēku no citām valstīm.

Mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars ekonomikā ir visai neliels. Galvenokārt visi mazie uzņēmumi ir formāli vai neformāli saistīti ar kādu no lielajām korporācijām. Būtisku lomu uzņēmējdarbības uzsākšanā spēlē neformālie sociālie tīkli un uzņēmēja spēja pietuvināties kādam no ekonomiskās varas centriem.

Cilvēks un sabiedrība

Izglītības sistēmas mērķis ir sagatavot vietējiem uzņēmumiem piemērotu darbaspēku. Vājas valsts skolas, labas bet dārgas privātskolas. Filantropijas kultūra. Filozofija: Cilvēks, kurš vai nu gādā par citiem, vai arī ļauj, lai par viņu gādā.

Lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju strādā kādā no lielajiem uzņēmumiem. Daudzos uzņēmumos izveidojas spēcīga korporatīvā kultūra, kur darbinieki izjūt uzņēmumu kā „lielu ģimeni” un visas sadzīves vajadzības kārtu uzņēmuma iekšienē - pusdienu vietējā ēdnīcā, izklaidējas uzņēmuma pasākumos, bērnus uztic uzņēmuma bērnodārzam, dzīvo uzņēmuma nodrošinātos dzīvojamos kompleksos u.tml. Pavisam ierasta ir situācija, ka vienā uzņēmumā strādā ģimenes locekļi vairākās paaudzēs. Katra cilvēka vērtību sistēma ir cieši saistīta ar viņa darbavietas korporatīvās kultūras vērtībām.

Izglītības sistēma sastāv no valsts skolām un privātajām skolām. Valsts skolas ir pieejamas visiem, bet tām raksturīga zema kvalitāte. Privātās skolas spēj piesaistīt kvalificētus pasniedzējus, bet ir pieejamas tikai tiem, kuru rīcībā ir finansu vai sociālais kapitāls, t.i. maksātspējīgajiem vai tiem, kas pieder kādam no ekonomiskajiem grupējumiem. Vislabāk finansētās privātās skolas ir cieši

saistītas ar kādu no lielajiem uzņēmumiem un piemēro izglītības programmu attiecīgā uzņēmuma vajadzībām. Līdz ar to Latvijā izveidojas uz vietējiem uzņēmumiem orientēts darba tirgus.

Priekšnosacījumi, riski un sociālās izmaksas

Priekšnosacījumi – filantropijas jeb „krusttēva” kultūra. Iespējama atsevišķu sabiedrības daļu sociālā neaizsargātība. Apgrūtināta mazo un vidējo uzņēmumu attīstība. Augsti kvalificēto aizplūšana uz citām valstīm.

Viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem ir ekonomiskās elites sociālā atbildība jeb „krusttēva” kultūra, t.i. situācija, kurā tie, kuru rokās koncentrējas ekonomiskais kapitāls, rūpējas par pārējo sabiedrību. No tā izrietošais būtiskākais risks ir, ka ekonomiskā elite rūpējas tikai par šauru sabiedrības daļu, kamēr pārējā sabiedrība ir sociāli neaizsargāta, jo, saplūstot politiskajai un ekonomiskajai varai, pietrūkst politiskā mehānisma, ar kura palīdzību situāciju varētu mainīt. Vienmērīgas reģionālās attīstības politika, kura paļaujas uz lielo uzņēmumu atbalstu, riskē kļūt nevienmērīga. Tā rezultātā varētu izveidoties atsevišķi ekonomiski attīstīti reģioni un atsevišķi nabadzīgi un sociāli neaizsargāti reģioni, kuros neviens no lielajiem uzņēmumiem nebūtu gatavs investēt.

Apstākļos, kad lielie uzņēmumi lielā mērā ietekmē valsts politiku, valsts pārvalde tiek neizbēgami izmantota kā tirgus protekcionisma mehānisms. No vienas puses, tas ļauj aizsargāt vietējo uzņēmēju intereses pret ārvalstu uzņēmējiem, bet no otras puses, tas samazina konkurenci vietējā ekonomikā un apgrūtinā jaunu uzņēmumu rašanos. Tā kā esošajiem lielajiem uzņēmumiem ir valsts pārvaldes nodrošinātas priekšrocības, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem ir grūtāk konkurēt. Tādējādi pastāv risks, ka jaunie uzņēmēji izvēlēšies savus uzņēmumus dibināt nevis Latvijā, bet citās valstīs.

Uz vietējā darba tirgu orientēta izglītības politika būs ilgtspējīga vienīgi tad, ja vietējie uzņēmumi spēs piedāvāt ar citu ES valstu uzņēmumiem konkurētspējīgas algas un karjeras iespējas. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka vairums Latvijā izglītoto jauniešu dosies meklēt darbu citās valstīs.

Scenārijs B: Sabiedriskie pakalpojumu sniedzēji. „Latvija kā Šveice”.

*2030.gada 1.janvāra
„Latvijas Laikraksta”
pirmajā lapā*

*„Austrumkurzemes veselības pakšnim piederošā sirds klīnika atzīta par trešo labāko pasaulē”
„Neparedzēti aukstā laika dēļ otra lielākā izglītības pakšņa skolas tiek slēgtas uz nenosakāmu laiku”*

Pārvaldība

Varas un resursu decentralizācija. Funkcionālais federālisms. Funkcionāli Savstarpēji Konkurējoši Sabiedrisko Pakalpojumu Sniedzēji („pakšņi”). „Pakšņi” tiek pārvaldīti kā akciju sabiedrības. Būtiskākie lēmumi tiek pieņemti referendumā. No “pakšņa” var izstāties un iestāties citā. Ar politiku nodarbojas katrs iedzīvotājs. Filozofija: Es pats varu nokārtot savu dzīvi.

Sabiedrības neuzticība valsts pārvaldei un esošajai politiskajai sistēmai noved pie situācijas, kurā tiek radikāli izmainīta administratīvā sistēma un ieviests tā saucamais funkcionālais federālisms⁵. Tā ietvaros lielu daļu nacionālās valdības un pašvaldību funkciju pārņem Savstarpēji Konkurējoši

⁵ Šeit izmantotas ekonomista Bruno Frey idejas par funkcionālām savstarpēji pārklājošām un konkurējošām jurisdikcijām (Functional, Overlapping and Competing Jurisdictions – FOCJ) (Frey & Eichenberger 2006).

Sabiedrisko Pakalpojumu Sniedzēji (SKSPS) (tautā saukti par „pakšņiem”), kuri specializējas atsevišķos pakalpojumu veidos. Katrs pilsonis nodokļus maksā nevis nacionālajai valdībai vai pašvaldībai, bet gan virknei „pakšņu”, kurus pilsonis pats izvēlas un no kuriem katrs sniedz noteiktu sabiedrisku pakalpojumu. Pamatizglītību, kā sabiedrisku pakalpojumu, piedāvā vairāki „pakšņi”. Katrs iedzīvotājs var izmantot jebkura pakšņa piedāvātos pakalpojumus, bet savus nodokļus novirzīt tam pakšnim, kurš viņaprāt piedāvā vislabāko pakalpojumu. Atkarībā no funkcijas atsevišķs „pakšnis” var ietvert tikai nelielu sabiedrības daļu, vienu reģionu, visu nāciju vai pat vairākas nācijas. „Pakšņi” tiek pārvaldīti kā akciju sabiedrības, kur visiem akcionāriem pieder vienādas daļas. Ikdienišķu lēmumu pieņemšanai katra „pakšņa” biedri (jeb akcionāri) ievēl valdi, bet būtiskākie lēmumi (piemēram, par maksājamo nodokļu likmju izmaiņām un to izlietojumu) tiek pieņemta referendumu veidā. Ja kāds „pakšņa” biedrs nav apmierināts ar sniegto pakalpojumu, viņš var jebkurā laikā izstāties no attiecīgā „pakšņa” un iestāties citā. Ja vairums kāda „pakšņa” biedru nav apmierināti ar tā sniegto pakalpojumu, viņi var pārvēlēt „pakšņa” vadību vai ierosināt grozījumus resursu sadalē.

Nacionāli konstitucionālā līmenī tiek noteikts, kādu funkciju „pakšņos” ir jāiestājas katram pilsonim obligāti un kādos „pakšņos” var iestāties brīvprātīgi. Piemēram, lai nodrošinātu, ka pamatzglītību atbalsta arī cilvēki, kuriem nav bērnu, nacionālā līmenī tiek noteikts, ka katram pilsonim ir jāizvēlas un jāmaksā nodokļi vismaz vienam pamatzglītības „pakšnim”, savukārt jebkurš var izvēlēties, vai maksāt vai nemaksāt nodokļus „pakšnim”, kas subsidē lauksaimniecību vai kādu citu ekonomikas nozari. Nacionālā līmenī tiek noteikts, ka katram pilsonim jāatbalsta kultūra, izglītība, labklājība utt., bet katrs pats var izvēlēties, kā tieši to darīt. Piemēram, tiek noteikts, ka katram pilsonim jābūt iesaistītam vismaz vienā kultūras „pakšnī”, bet katrs pats var izvēlēties, vai iesaistīties „pakšnī”, kas organizē Latviešu dziesmu un deju svētkus, „pakšnī”, kas nodrošina bezmaksas distanču slēpošanas trases visā Latvijas teritorijā, vai „pakšnī”, kas ceļ hinduistu templi Gaiziņkalnā. „Pakšņu” sistēmas rezultātā Latvijā izveidojas daudzveidīga, elastīga, aktīva, decentralizēta un vāji kontrolējama institucionāla vide.

Uzņēmējdarbība un ekonomika

Uzņēmējdarbību orientēta konkurētspēja. Kvalificēts, uz darba tirgus vajadzībām reaģējošs darba spēks. Latvija kā ideāla vieta, kur uzsākt uzņēmumu.

Latvijā izveidojas uzņēmējdarbības vide, kas ir labvēlīga jaunām idejām un radošām ideju kombinācijām. Latvija tiek uzskatīta kā ideāla starta vieta ne tikai vietējai bet arī starptautiskai uzņēmējdarbībai. Vairums Latvijas iedzīvotāju ir tieši saistīti ar kādu mazu vai vidēju uzņēmumu vai nu kā īpašnieki vai vadītāji. Uzņēmējs, kurš pieredzējis bankrotu, tiek uzskatīts par uzticamāku un zinošāku nekā tāds, kurš nekad nav nodarbojies ar uzņēmējdarbību.

Latvija kļūst īpaši atpazīstama ar augsta līmeņa profesionāli tehniskajām skolām un līdz ar to arī ar kvalificētu un konkurētspējīgu darbaspēku. Daudzi citvalstu uzņēmēji izvēlas dibināt savus uzņēmumus tieši Latvijā. Pateicoties „pakšņu” sistēmai Latvijā tirgus darbojas maksimāli efektīvi. Visas tirgus nepilnības tiek novērstas ar „pakšņu” palīdzību. Piemēram, kad pāris gadus pēc Latvijas Pasta privatizācijas, jaunie īpašnieki slēdz mazās lauku pasta nodaļas, novadu iedzīvotāji izveido „lauku pasta pakšni”, kurš nodrošina pasta pakalpojumus ārpus lielajām pilsētām. Līdzīgi tiek risinātas arī atkritumu šķirošanas problēmas – atsevišķus sadzīves preču iepakojumu veidus savāc un pārstrādā komerciāli uzņēmumi, bet pārējo nerentablu iepakojumu savākšanu un pārstrādi organizē „atkritumu pakšnis”.

Cilvēks un sabiedrība

Iedzīvotāja labklājība ir atkarīga no tā, cik efektīvi darbojas viņa „pakšņi”. Izglītības mērķis ir attīstīt prasmes un iemaņas. Uzsvars uz praktiskumu. Filozofija: Uzņēmīgs un aktīvs cilvēks, kurš spēj apvienoties ar līdzīgi domājošiem.

Katrs cilvēks ievērojamu daļu sava laika velta darbībai dažādos „pakšņos”. Vislabāk dzīvo tie, kuri spēj adekvāti izvērtēt „pakšņu” piedāvājumu un ietekmēt to darbību atbilstoši savām interesēm. Cilvēkam ir jābūt uzņēmīgam, aktīvam un komunikablam, kā arī spējīgam elastīgi piemēroties mainīgiem apstākļiem. Ir ierasts, ka katrs cilvēks dzīves gaitā iegūst vairākas izglītības un nomaina vairākas profesijas. Augstā vērtē ir daudzpusīgums un oriģinalitāte. Padziļinātas zināšanas un ievērojama pieredze kādā sfērā tiek vērtētas zemāk nekā viduvējas zināšanas un neliela pieredze vairākās jomās. Piemēram, inženierim vai medmāsi ar daudzu gadu stāžu ir grūtāk atrast darbu, nekā mehāniķim-dizaineram-galdniekam un medmāsi-frizierei-masierei. Vairums izglītības iestāžu piedāvā neskaitāmus tālākizglītības kursus pieaugušajiem, un Latvijā izveidojas viena no efektīvākajām mūžizglītības sistēmām Eiropā.

Visumā Latvijas izglītības sistēma ir decentralizēta, praktiska, elastīga un uz darba tirgus vajadzībām reaģējoša. Vairums izglītības iestāžu ir orientētas uz iemaņu un prasmju attīstīšanu. Dominējoša izglītības ideoloģija ir „vairāk” un „ātrāk” – jo vairāk studentu un ātrāk tie iekļaujas darba tirgū, jo labāk sabiedrībai. Izveidojas neskaitāmas vidusskolas, kuru savstarpējā konkurence gan par studentiem, gan pasniedzējiem nodrošina augstu izglītības kvalitāti. Līdztekus vidusskolām, vairākas ārvalstu universitātes atver Latvijā savas filiāles. Izglītību, atkarībā no katra vēlmēm, var iegūt gan latviešu, gan krievu, gan angļu, gan citās valodās. Vairums izglītības iestāžu piedāvā kursus vairākās valodās. Reaģējot uz mainīgajām darba tirgus prasībām, daudzas augstskolu mācību programmas ilgst ne vairāk kā divus gadus, kā arī to pastāvēšanas ilgums ir visnotaļ īss (trīs gadi).

Priekšnosacījumi, riski un sociālās izmaksas

Priekšnosacījums – cilvēki, kuri ir pietiekami aktīvi un spēj formulēt, kas viņiem nepieciešams, un apvienoties ar līdzīgi domājošajiem. Riski - nekontrolētība; sociālā neaizsargātība.

Būtiskākais šī scenārija priekšnosacījums ir katra Latvijas iedzīvotāja spēja izvērtēt savu situāciju, izvēlēties savām interesēm visatbilstošākos „pakšņus” un aktīvi piedalīties to darbības kontrolē. Šis scenārijs paredz, ka katrs Latvijas iedzīvotājs būs vienlaikus akcionārs vairākos „pakšņos”, tātad ievērojamu daļu sava laika katram būs jāveltī politikai, šī vārda plašākajā nozīmē. Katra iedzīvotāja laika patēriņš ir viena no šī scenārija būtiskākajām sociālajām izmaksām. Otra būtiskākā izmaksa, ir mazaktīvo iedzīvotāju sociālā neaizsargātība. Atšķirībā no modeļa, kurā zināms labklājības līmenis tiek nodrošināts visiem valstij piederošajiem neatkarīgi no viņu rīcības vai izvēles, šī scenārija ietvaros, katram pašam ir aktīvi jānodrošina sava labklājība, izvērtējot „pakšņu” piedāvājumu un iesaistoties attiecīgo „pakšņu” lēmumu pieņemšanā. Trešā būtiskākā sociālā izmaksa šim valsts un sabiedrības attiecību modelim ir nekontrolētība. Tas nozīmē, ka katra pakšņa efektivitāte ir atkarīga vienīgi no pašu akcionāru spriestspējas, un netiek kontrolēta no „augšas”. Tā kā šajā scenārijā politiku veido praktiski, pastāv risks, ka viņu pieņemtie lēmumi nebūs pietiekami tālredzīgi.

Liberalizējot izglītības sistēmu, pastāv risks, ka liels uzsvars tiks likts uz profesionālo un darba tirgus orientēto izglītību, savukārt novārtā paliks vispārējie izglītības priekšmeti, piemēram filozofija, māksla, literatūra. Šī scenārija ietvaros visticamāk attīstīsies kvalitatīva pamatizglītība un vidējā izglītība, bet augstākās izglītības kvalitāte būs lielā mērā atkarīga no iespējām sadarboties ar citām

valstīm. Izmantojot citu valstu augstāko izglītības sistēmu, Latvijas iedzīvotājiem zūd iespēja politiski ietekmēt nacionālās augstākās izglītības saturu.

Scenārijs D: Aktīva pilsoniska sabiedrība. „Latvija kā Lielbritānija”.

*2030.gada 1.janvāra
Latvijas Laikraksta
pirmajā lapā*

*„Skolotāju arodbiedrības organizētajā izglītības reformas publiskajā
apspriešanās diskusijas ieilgst līdz trijiem naktīm”
„Nacionālradikālo latviešu organizācija izdemolē Tatāru kultūras
biedrības ēku”*

Pārvaldība

Centralizēta nodokļu sistēma, bet decentralizēta resursu sadale. Valsts pārvaldē strādā koordinatori. Sabiedriskā diskusija ir politikas veidošanas galvenais instruments. Iedzīvotāju labklājība ir atkarīga no arodbiedrībām un asociācijām. Filozofija: Es uzraugu valsts pārvaldi, lai tā strādā manās interesēs.

Latvijā nozaru politiku veido sabiedriskās organizācijas, izmantojot valsts pārvaldi kā institucionālo platformu. Piemēram, Jauno māmiņu koalīcija „Cālis.lv” sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību, Pensionāru biedrību un kustību „Arhitekti par publisko telpu” izstrādā reformas plānu un pirms Rīgas Domes vēlēšanām nofraktē partiju N kā reformu politisko virzītājspēku. N iegūst ievērojamu pārsvaru vēlēšanās un piecu gadu laikā izveido tramvaju sistēmu, kas pieejama māmiņām ar bērnu ratiņiem un cilvēkiem ratiņkrēslos.

Publiskā diskusija ir politikas veidošanas neatņemama sastāvdaļa. Par galveno ministriju uzdevumu tiek atzīts veicināt konstruktīvu diskusiju starp sabiedriskajiem spēlētājiem. Ministrijas ierēdņi darbojas nevis kā eksperti, bet kā menedžeri. Valsts sekretāra postenis ir prestižākais un visaugstāk apmaksātais menedžera amats valstī. Ierēdņu būtiskākais uzdevums ir iesaistīt nozares politikas veidošanā visus būtiskākos attiecīgās jomas sabiedriskos spēlētājus. Piemēram, izglītības politikas veidošanā – skolotāju asociācijas, darba devēju apvienības, studentu padomes, etniskās biedrības u.c. Lēmumu pieņemšanas process ir garš un grūts, bet lēmumu ieviešana praksē viegla un ātra.

Uzņēmējdarbība un ekonomika

Uz sadarbību orientēta konkurētspēja. Mērķis attīstīt jaunas nozares jeb kombinēt un pielietot esošās tehnoloģijas jaunos veidos. Maksimāla esošā darbaspēka potenciāla izmantošana. Labvēlīga vidē novatorisku uzņēmumu dibināšanai. Filozofija: Ideju daudzveidība un dažādu jomu sadarbība.

Darba ņēmējiem labvēlīga darba vide. Ekonomiskais, sociālais un simboliskais kapitāls ir sadalīts ļoti vienlīdzīgi. Nepastāv milzīgas atalgojuma atšķirības starp uzņēmumu vadītājiem un darbiniekiem, starp valsts ierēdņiem un valsts uzņēmumos strādājošajiem.

Valsts pārvalde aktīvi atbalsta mazos un vidējos uzņēmumus. Vairumā pašvaldību izveidojas radošo industriju ielas, kurās atrodas dažādi biznesa inkubatori, kā arī radošu mazo un vidējo uzņēmumu biroji. Latvijas jaunie uzņēmumi fokusējas uz radošu sadarbības tīklu veidošanu, kuros tiek meklētas jauninājumu arbitrāžu iespējas, t.i. ātri tiek identificēti citviet pasaulē radītie jauninājumi, tie tiek ātri uzlaboti un ieviesti citos pasaules tirgos (piemēram, Draugiem.lv, Aerodium). Uzsvars tiek likts nevis uz jaunu tehnoloģiju attīstīšanu, bet gan uz pasaulē pieejamo augsto tehnoloģiju komercializāciju. Tā rodas daudzas jaunas ekonomikas nozares, ļaujot diversificēt Latvijas ekonomikas riskus. Pieaugot jaunradei un atvērtībai, strauji pieaug arī eksports un ekonomiskā izaugsme.

Cilvēks un sabiedrība

Lielākā daļa iedzīvotāju ir iesaistīti vismaz vienā sabiedriskā organizācijā. Izglītības sistēma ir orientēta uz daudzpusīgumu un starpdisciplināritāti. Izglītības mērķis - atrast katram piemēroto un interesējošo. Plašas tālākizglītības iespējas. Filozofija: Cilvēks, kurš gatavs diskutēt un pieņemt kompromisus.

Kā īpaši būtiska tiek uzskatīta cilvēka prasme argumentēt savu viedokli, spēja iedziļināties citos viedokļos un atrast kompromisus. Vairums Latvijas iedzīvotāju strādā kādā vidēja lieluma uzņēmumā un ir biedri vismaz divās sabiedriskās organizācijās.

Latvijas izglītības sistēma ir vērsta uz maksimālu vienlīdzību un pilnīgu vietējā cilvēkkapitāla attīstību un izmantošanu. Uzsvars tiek likts nevis uz zināšanām, bet uz radošu pieeju un sadarbību. Pamatskolās un vidusskolās tiek piedāvātas maksimāli elastīgas izglītības programmas, kas piemērotas katra skolnieka spējām un interesēm. Tiek veicināta starpdisciplināra sadarbība mācību procesu laikā. Uzsvars tiek likts uz daudzpusīgumu un individualitāti, nevis uz izcilību un pareizību. Līdztekus standarta izglītībai, vidusskolas un augstskolas piedāvā dažādus tālākizglītības kursus, kurās cilvēki, kuriem jau ir vidējā vai augstākā izglītība, var apgūt otru vai trešo profesiju, jaunākās IT tehnoloģijas, mūziku, svešvalodas, lietišķo mākslu u.tml. Tālākizglītības studentiem tiek piedāvātas 100% kursu maksas atlaides, ja viņi piekrīt darboties kā skolotāju palīgi vai veltīt laiku, palīdzot sagatavot mājas darbus skolniekiem, kuri to vēlas.

Lai izmantotu ārvalstu universitāšu piedāvātās izglītības programmas, valsts piedāvā stipendiju un kredītprogrammas jauniešiem, kuri vēlas augstāko izglītību iegūt ārvalstīs. Saņemot valsts stipendiju, studenti apņemas pēc mācību pabeigšanas zināmu laiku strādāt kādā no Latvijas izglītības iestādēm.

Priekšnosacījumi, riski un sociālās izmaksas

Priekšnosacījums – liels sabiedrisko aktīvistu īpatsvars, atvērta un liberāla valsts pārvalde. Izmaksas – ilgstošs lēmumu pieņemšanas process; izcilākie talanti brauc mācīties un strādāt uz zināšanu centriem citur pasaulē.

Šī scenārija galvenais priekšnosacījums ir sabiedrības spēja apvienoties arodbiedrībās un asociācijās un formulēt savām interesēm atbilstošu politiku. Katram iedzīvotājam nav jābūt politiski aktīvam, tomēr sabiedrībā jābūt pietiekami lielam aktīvistu īpatsvaram. Piemēram, visu Latvijas arhitektu intereses pārstāvētu ierobežots skaits, uz doto brīdi aktīvāko biedru. Scenārijā ilgtspējība ir atkarīga no dažādu asociāciju spējas sadarboties un vienoties par optimālo risinājumu kopējām problēmām. Būtiska nozīme katras konkrētas politikas veidošanā ir valsts pārvaldes spējai savākt kopā visus ar šo jomu saistītos sociālos partnerus.

Tā kā ikvienas politikas veidošanā ir nepieciešams panākt vienošanos starp neskaitāmiem sociālajiem partneriem un spēlētājiem, lēmumu pieņemšanas process ir ilgs un līdz ar to dārgs, toties nav nepieciešami piespiedu mehānismi, lai pieņemtos lēmumus ieviestu praksē.

Savukārt, uz vienlīdzību orientēta izglītības programma nozīmē, ka talantīgākie skolēni ir spiesti piemēroties vidējam līmenim. Tā rezultātā Latvijā visticamāk neveidojas starptautiskas nozīmes zinātniskie centri, kuriem nepieciešama augsta talantu koncentrācija. Zinātnieki, kuri strādā pie jaunu tehnoloģiju attīstīšanas, pārceļas dzīvot uz citām ES valstīm. Pragmatiska, uz uzņēmējdarbību orientēta izglītības politika nozīmē, ka valsts maz atbalsta tīrās zinātnes un mākslas, piemēram, matemātiku, filozofiju, gleznošanu u.c.